

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Кафедра Реставрації та експертизи творів мистецтва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
з науково-педагогічної роботи

Марія ТОКАР

2025 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ОБОВ'ЯЗКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ОК15 РЕСТАВРАЦІЯ ТВОРІВ ЖИВОПИСУ

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
перший(бакалаврський) / другий (магістерський) / третій (освітньо-науковий)

галузь знань 02 Культура та мистецтво

спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

освітня програма Реставрація та експертиза творів мистецтва

факультет Образотворче мистецтво

ХДАДМ 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Реставрація творів живопису» для здобувачів вищої освіти 3 та 4 курсу першого (бакалаврського) рівня спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація ОПП Реставрація та експертиза творів мистецтва.

Розробники: _____ Катерина ХОМЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

_____ Артем ДЕРЕВ'ЯНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Робоча програма розроблена кафедрою реставрації та експертизи творів мистецтва та затверджена протокол від «27» серпня 2025 року № 23

Завідувач кафедри _____ Вячеслав ШУЛІКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Гарант освітньої програми _____ Наталія АНТОНЕНКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

УЗГОДЖЕНО
Декан факультету ОМ _____ Ольга ІВАЩЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Методичною радою ХДАДМ

Протокол від «27» серпня 2025 року № 25-04

АНОТАЦІЯ

до навчальної дисципліни «Реставрація творів живопису»

Дисципліна «Реставрація творів живопису» викладається відповідно до навчального плану, затвердженого методичною радою ХДАДМ.

У процесі навчання студент вивчає різноманітні технічні прийоми і матеріали, необхідні для реставраційних процесів при реставрації добутків живопису.

По закінченні курсу студент повинен знати базові технологічні процеси, що використовуються при проведенні реставраційних заходів, та на основі котрих можуть бути розроблені методики реставраційних процесів для вирішення складних реставраційних задач в подальшій реставраційній практиці. Навчальним планом підготовки бакалаврів-реставраторів денної форми навчання, викладання дисципліни «Реставрація творів живопису» передбачено у 5-8 семестрах в обсязі 23 кредитів ECTS (690 годин).

В програмі викладено етапи та зміст навчання дисципліни і дано перелік рекомендованої літератури.

THE SUMMARY

To a subject "Restoration of paintings"

The discipline "Restoration of paintings" is part of the compulsory courses in the professional training cycle and is taught in accordance with the curriculum approved by the Methodological Council of Kharkiv State Academy of Design and Arts.

During training the student studies various techniques and materials necessary for restoration processes at restoration of products painting.

Upon termination of a rate the student should know base technological processes which are used at carrying out of restoration actions and on the basis of which there can be developed techniques of restoration processes for the decision of complex restoration problems in the further restoration practice.

According to the curriculum for preparing bachelor's degree students in restoration (full-time study), the subject "Restoration of paintings" is taught in the 5-8 th semesters with a workload of 23 ECTS credits (690 hours).

The program outlines the stages and content of the course and provides a list of recommended literature.

І. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ «РЕСТАВРАЦІЯ ТВОРІВ ЖИВОПИСУ»

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS: 23	Галузь знань <i>02 «Культура і мистецтво»</i>	Фахова 3 та 4 курс
Модулів: 8	Спеціальність <i>023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»</i>	Рік підготовки:
Загальна кількість годин: 690		3 та 4
Тижневих годин для денної форми навчання: 5 семестр – 7 год 6 семестр – 7 год 7 семестр – 5 год 8 семестр - 4 год.	ОПП <i>«Реставрація і експертиза творів мистецтва»</i>	Семестри
		5 - 8
		Лекції
		0
		Практичні
		345
		Аудиторні
345		
Самостійна робота		
345		
Вид контролю: <i>Екзаменаційний перегляд</i>		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 3 та 4 курс: 50% / 50%

II. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою програми дисципліни «Реставрація творів живопису» є:

- оволодіння сучасними методами реставрації станкового живопису з застосуванням сучасних та класичних матеріалів, заснованими на принципах наукової, «музейної» реставрації;
- виконання під час практичної реставрації на високому професійному рівні складних консерваційних та реставраційних робіт на творах , що мають культурну цінність;
- самостійне ведення реставраційної документації, вміння орієнтуватись у видах та причинах руйнувань;
- вміння вибирати студентами методиками реставрації та реставраційні матеріали, які є найбільш ефективними для даного твору; індивідуально підходити до кожного твору, як пам'ятки певної історичної епохи.

До головних **задач** курсу належить: вивчення студентами структурних та стильових особливостей об'єкту та набуття практичних навичок з підготовки необхідних технічних матеріалів для реставрування: основи, ґрунту, фарбового шару, лаку, тощо; вивчення процесу реставрації творів живопису й освоєння її основних етапів і послідовності роботи.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Реставрація творів живопису» студент повинен

знати: термінологію матеріалів та технік реставрації темперного та олійного живопису, послідовність техніко-технологічних процесів реставрації живопису, особливості старіння матеріалів живопису.

вміти: робити укріплення фарбового шару та ґрунту різними методиками; відновлювати цілісність основи; відновлювати втрати ґрунту різними техніками; вміти потоншувати авторську лакову плівку; вміти видаляти шари записів та пізні лакові плівки; виконувати тонування реставраційних вставок в різних техніках.

За час вивчення дисципліни «» студент мусить опанувати **навички**: виконання професійної реставрації твору живопису з застосуванням всього спектру технічних та технологічних знань, яки існують в наші часи.

Загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності, що забезпечує дисципліна

ЗК 2. Здатність зберігати і примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 5. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

СК 1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища.

СК 2. Здатність володіти основними класичними і сучасними категоріями та концепціями мистецтвознавчої науки.

СК 3. Здатність формулювати цілі особистісного і професійного розвитку та умови їх досягнення, враховуючи тенденції розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання та індивідуально-особистісних особливостей.

СК 4. Здатність оволодівати різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах за спеціалізаціями.

СК 7. Здатність адаптувати творчу (індивідуальну та колективну) діяльність до вимог і умов споживача.

СК 8. Здатність проводити аналіз та систематизацію зібраної інформації, діагностику стану збереженості матеріально-предметної структури твору мистецтва, формулювати кінцеву мету реставраційного втручання.

СК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.

СК 11. Здатність проводити сучасне мистецтвознавче дослідження з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

СК 12. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

ПРН 3. Формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і писемного мовлення.

ПРН 4. Орієнтуватися в розмаїтті сучасних програмних та апаратних засобів, використовувати знання і навички роботи з фаховим комп'ютерним забезпеченням (за спеціалізаціями).

ПРН 5. Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.

ПРН 7. Відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого, декоративного мистецтва, реставрації та використовувати існуючі методики реставрації творів мистецтва в практичній діяльності за фахом.

ПРН 9. Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід.

ПРН 10. Володіти основами наукового дослідження (робота з бібліографією, реферування, рецензування, приладові та мікрохімічні дослідження).

ПРН 11. Визначати мету, завдання та етапи мистецької, реставраційної та дослідницької діяльності, сприяти оптимальним соціально-психологічним умовам для якісного виконання роботи.

ПРН 13. Застосовувати сучасне програмне забезпечення у професійній діяльності (за спеціалізаціями).

ПРН 14. Трактувати формотворчі засоби образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства, комплексно визначати їхню функціональну та естетичну специфіку у комунікативному просторі.

ПРН 15. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.

ПРН 16. Розуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого, декоративного та сучасного візуального мистецтва.

ПРН 17. Популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, а також сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної самоідентифікації.

ПРН 18. Формувати екологічну свідомість і культуру особистості, застосовувати екологічні принципи в житті та професійній діяльності

ІІІ. ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ «РЕСТАВРАЦІЯ ТВОРІВ ЖИВОПISУ»

3 курс, 5 семестр. Реставрація творів з середніми руйнуваннями фарбового шару та ґрунту.

1 МОДУЛЬ містить 4 завдання: Візуальні дослідження творів. Ознайомлення з особливостями техніки консервації основи з різними видами руйнувань, ознайомлення з сучасними методиками в реставраційній практиці.

Вивчення техніки укріплення фарбового шару та ґрунту різноманітними засобами. Закріплення навичок з розтяжки роботи на реставраційний підрамник.

2 МОДУЛЬ містить 4 завдання: Оволодіння методами зведення проривів основи. Закріплення знань техніки дублювання пругів. Підготовка експозиційного підрамника. Натягування авторського полотна на експозиційний підрамник.

3 курс, 6 семестр. Реставрація творів живопису з середніми руйнуваннями фарбового шару та ґрунту.

1 МОДУЛЬ містить 4 завдання: Удосконалення знань з техніки поповнення втрат авторського ґрунту. Вирівнювання реставраційного ґрунту. Імітація авторської фактури. Видалення поверхневих забруднень.

2 МОДУЛЬ містить 4 завдання: Вивчення засобів потоншення лакової плівки. Оволодіння технікою поповнення втрат авторського живопису. Вибір метода тонування; нанесення захисного покриття. Оформлення реставраційної документації.

4 курс, 7 семестр. Реставрація творів зі складними руйнуваннями фарбового шару, ґрунту, потемнілою лаковою плівкою.

1 МОДУЛЬ містить 3 завдання: Візуальні дослідження творів. Закріплення фарбового шару та ґрунту на полотні, яке дало усадку та закріплення закритих пузирів та відшарувань. Дублювання ветхих пруг на картині з дуже товстим та грубим полотном

2 МОДУЛЬ містить 2 завдання: Натягування авторського полотна на постійний підрамник великого розміру. Підведення реставраційного ґрунту в місцях втрат з імітацією фактури авторського живопису.

4 курс 8 семестр. Реставрація творів зі складними руйнуваннями фарбового шару, ґрунту, потемнілою лаковою плівкою.

1 МОДУЛЬ містить **2 завдання:** Видалення значних поверхневих забруднень. Робота з лаковою плівкою та старими реставраційними нашаруваннями.

2 МОДУЛЬ містить **3 завдання:** Оволодіння технікою поповнення втрат авторського живопису методом тонування. Нанесення захисного покриття. Оформлення реставраційної документації.

Підсумковий контроль: засвоєння знань здійснюється у формі *екзаменаційного перегляду* – диференційного. Передбачено рубіжні етапи контролю у формі перегляду робіт викладачем.

IV. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назва розділів, тем	Всього годин по темі	У тому числі			
			Лекції	Практи., семінар	Лаб. роб.	Сам. роб.
3 курс, 5 семестр						
МОДУЛЬ 1						
1	Тема 1. Візуальні дослідження творів.	26		13		13
2	Тема 2. Ознайомлення з особливостями техніки консервації основи з різними видами руйнувань, ознайомлення з сучасними методиками в реставраційній практиці.	28		14		14
3	Тема 3. Вивчення техніки укріплення фарбового шару та ґрунту різноманітними засобами.	26		13		13
4	Тема 4. Закріплення навичок з розтяжки роботи на реставраційний підрамник.	26		13		13
МОДУЛЬ 2						
5	Тема 5. Оволодіння методами зведення проривів основи.	26		13		13
6	Тема 6. Закріплення знань техніки дублювання пругів.	26		13		13
7	Тема 7. Підготовка експозиційного підрамника.	26		13		13
8	Тема 8. Натягування авторського полотна на експозиційний підрамник.	26		13		13
Усього за семестр		210		105		105
3 курс, 6 семестр						
МОДУЛЬ 1						
9	Тема 9. Удосконалення знань з техніки поповнення втрат авторського ґрунту.	26		13		13

10	Тема 10. Вирівнювання реставраційного ґрунту.	28		14		14
11	Тема 11. Імітація авторської фактури.	26		13		13
12	Тема 12. Видалення поверхневих забруднень.	26		13		13
МОДУЛЬ 2						
13	Тема 13. Вивчення засобів потоншення лакової плівки.	26		13		13
14	Тема 14. Оволодіння технікою поповнення втрат авторського живопису.	26		13		13
15	Тема 15. Вибір метода тонування; нанесення захисного покриття.	26		13		13
16	Тема 16. Оформлення реставраційної документації.	26		13		13
Усього за семестр		210		105		105
Усього за рік		420		210		210
4 курс, 7 семестр						
МОДУЛЬ 1						
17	Тема 1. Візуальні дослідження творів.	30		15		15
18	Тема 2. Закріплення фарбового шару та ґрунту на полотні, яке дало усадку та закріплення закритих пазів та відшарувань.	30		15		15
19	Тема 3. Дублювання ветхих пруг на картині з дуже товстим та грубим полотном	30		15		15
МОДУЛЬ 2						
20	Тема 4. Натягування авторського полотна на постійний підрамник великого розміру.	30		15		15
21	Тема 5. Підведення реставраційного ґрунту в місцях втрат з імітацією фактури авторського живопису.	30		15		15
Усього за семестр		150		75		75
4 курс, 8 семестр						
МОДУЛЬ 1						
22	Тема 6. Видалення значних поверхневих забруднень.	24		12		12
23	Тема 7. Робота з лаковою плівкою та старими реставраційними нашаруваннями.	24		12		12
МОДУЛЬ 2						
24	Тема 8. Оволодіння технікою поповнення втрат авторського живопису методом тонування.	24		12		12
25	Тема 9. Нанесення захисного покриття.	24		12		12
26	Тема 10. Оформлення реставраційної документації.	24		12		12
Усього за семестр		120		60		60
Усього за рік		270		135		135

V. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Програмою не передбачається проведення семінарських занять.

VI. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Програмою не передбачається проведення лабораторних занять.

VII. САМОСТІЙНА РОБОТА

На самостійну роботу студентів відводиться 1/2 наявних годин. Самостійні години використовуються для опрацювання опанованих на практичних заняттях навичок.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вибір твору живопису на дошці для проведення реставраційних процесів.	13
2	Вибір твору живопису на полотні для проведення реставраційних процесів.	14
3	Проведення техніко-технологічних досліджень та розробка планів реставраційних втручань, формування фототаблиць дослідницької частини для кожного з обраних творів.	13
4	Укріплення фарбового шару, та ґрунту зі складними видами руйнувань. Вибір методики укріплення фарбового шару та ґрунту для кожного з обраних творів.	13
5	Відновлення цілісності основ.	13
6	Поповнення складних втрат та деформацій основ, поповнення втрат основ з лицьового боку.	13
7	Дублювання основи або крайок твору на полотні.	13
8	Тонування реставраційних вставлень основи. Гідрофобізація.	13
	Усього за семестр	105
9	Порівняльний аналіз традиційних та новітніх матеріалів та методик консервації.	13
10	Потоншення лакової плівки : етичні межі та технологічні ризики. Дослідження методик усунення наслідків термічних ушкоджень.	14
11	Порівняльний аналіз органічних та синтетичних матеріалів, які використовуються в процесі укріплення	13
12	Дослідження принципів візуальної інтеграції реставраційних втручань. Вплив лакового шару на колористику та довготривале збереження твору	13
13	Реставраційна документація: структура, стандарти, значення для музейної практики	13
14	Практичне виконання тонувань (відновлення фарбового шару)	13
15	Практичне застосування навичок по нанесенню ізоляційного шару та захисного покриття	13

16	В залежності від твору, оволодіння навичками дублювання чи реконструкції зображення.	13
	Усього за семестр	105
	Усього за рік	210
17	Аналіз результатів візуального дослідження живописного твору та оформлення спостережень.	15
18	Вивчення методів укріплення фарбового шару та ґрунту на полотняній основі.	15
19	Опрацювання технології дублювання полотняної основи при значних деформаціях.	15
20	Дослідження принципів натягування авторського полотна на постійний підрамник.	15
21	Аналіз методики підведення реставраційного ґрунту з імітацією авторської фактури.	15
	Усього за семестр	75
22	Вивчення способів видалення поверхневих забруднень з творів живопису.	12
23	Аналіз особливостей роботи з пізнішими реставраційними нашаруваннями.	12
24	Опрацювання принципів тонування втрат авторського живопису.	12
25	Вивчення технології нанесення захисного покриття на живопис.	12
26	Оформлення та систематизація реставраційної документації за результатами роботи.	12
	Усього за семестр	60
	Усього за рік	135
	Всього годин	345

VIII. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Практичні завдання виконуються студентами індивідуально з урахуванням специфіки реставраційного об'єкта.

IX. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

В навчальному процесі використовуються словесні, наочні, практичні, пояснювально-ілюстративні та дослідницькі методи. Системний підхід навчального процесу забезпечує методи навчання, такі як метод організації і проведення навчання, стимулювання і мотивації, контролю і самоконтролю в навчанні, інтерактивні та активні методи.

Серед інтерактивних методів застосовуються відповіді на запитання і опитування думок студентів; дискусії, мозковий штурм.

До активних методів відноситься виконання практичних завдань. Водночас зберігається інтерактивне спілкування з викладачем.

Наочний метод навчання спирається на візуальному сприйнятті інформації. в навчальному процесі активно використовуються ілюстративні матеріали.

Серед практичних методів застосовуються – виконання практичних робіт.

Також застосовуються методи дистанційного навчання, які не відрізняються від традиційних, крім онлайн формату.

X. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Програмою передбачено наступні *форми контролю*:

- перевірка завдань самостійної роботи студентів;
- поточний перегляд;
- екзаменаційний перегляд.

XI. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Тема	Форма звітності	Бали
Модуль 1	Поточний контроль	0–40
Модуль 2	Поточний контроль	0–60
	Всього балів	100
Модуль 1	Поточний контроль	0–40
Модуль 2	Поточний контроль	0–60
	Всього балів	100
Модуль 1	Поточний контроль	0–40
Модуль 2	Поточний контроль	0–60
	Всього балів	100
Модуль 1	Поточний контроль	0–40
Модуль 2	Поточний контроль	0–60
	Всього балів	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Бали	Критерії оцінювання
-------------	----------------------------

	0–40	0–60	
A+	20	40	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали та приклади за темою. Відповів на додаткові питання. Розширив роботу до рівня тез до конференції. Подача акуратна, без помилок
A	17–19	37–39	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали за темою. Подача акуратна, без помилок
A-	16	36	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, подача акуратна, без помилок
B	12–15	32–35	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив декілька незначних помилок
C	8–11	22–31	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив значні помилки, є невеликі проблеми з форматуванням
D	4–7	10–21	Студент не в повному обсязі опанував матеріал теми, робота виконана на недостатньому рівні із значними недоліками (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, відсутність творчого підходу тощо), наявні проблеми з форматуванням
E	1–3	1–9	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теми, виконана робота має багато значних недоліків (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, невідповідність завданню, невчасна подача виконаної роботи, неохайність подання тощо).
	0	0	Пропуск рубіжного контролю

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності за шкалою ХДАДМ	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90–100	A	відмінно
82–89	B	добре
75–81	C	
64–74	D	задовільно
60–63	E	
35–59	EX	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	E	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ХІІ. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Бідзіля В.О. Біоциди в реставраційній практиці. Київ: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2003. 64 с.

2. Бідзіля О.В., Митківська Т.І. Захист музейних предметів від пошкодження комахами. Київ: ННДРЦУ, 2016. 40 с.
3. Дерев'янка А.Ю. Методичні рекомендації на тему «Реставрація олійного живопису». Харків: ХДАДМ, 2016–2018 рр.
4. Дерев'янка А.Ю. Методичні рекомендації на тему «Реставрація темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2016–2018 рр.
5. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Мінеральні фарби темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2004. 49 с.
6. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Органічні барвники темперного живопису». Харків: ХДАДМ, 2005. 56 с.
7. Методичні рекомендації кафедри РЕТМ розташовані у репозитарії ХДАДМ за посиланням: <https://www.ksada.org/repozytorij/kafedra-restavracziyi-ta-ekspertyzy-tvoriv-mystecztva/>
- 8.

ХІІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література

1. Лоханько В. Є. Художні матеріали і техніка живопису. – Х. : Мистецтво, 1938. – 187 с.
2. Лоханько Ф. П. Флорова Т. І. Художні матеріали: Техніка Живопису. – К. : Держ. видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1960. – 142 с. 6.
3. Рішняк О. Б. Реставраційна діяльність як форма збереження об'єктів культурної спадщини: канд. дис. 26.00.01 – теорія та історія культури. Київ – 2021.
4. Сланський Б. Техніка живопису та реставрації. / Авт. передм. та упор. І. Дорофієнко. – К. : Мистецтво, 2009. – 304 с., іл.
5. Тимченко Т. Р. Методи захисту основ станкового живопису. – К.: Задруга, 2015. – 98 с.
6. Тимченко Т. Р. Реставрація станкового живопису: проект термінологічного словника. // Проблеми українського термінологічного словникарства в мистецтвознавстві й етнології. / Наук. збірник. – Київ : Редакція вісника “Ант”, 2002. – С. 139–148.
7. Цитович В. Реставрація: між парадигмою і теорією. // Пам'ятки України. – 2004. – Ч. 2. – С. 30 – 57.
8. Цитович В. І. Реставрація пам'яток культури: проект словника загальної термінології. // Проблеми українського термінологічного словникарства в мистецтвознавстві й етнології. / Наук. збірник. – Київ: Редакція вісника “Ант”, 2002. - С. 133-137.
9. Шуліка В. В. Методичні рекомендації «Мінеральні фарби олійного живопису». – Харків : ХДАДМ, 2004. – 49 с.
10. Шуліка В. В. Методичні рекомендації «Органічні барвники олійного живопису». – Харків : ХДАДМ, 2005. – 56 с.

Допоміжна література

1. Ганзенко Л. Г. Методологічні засади реставрації пам'яток культури і творів образотворчого мистецтва // Українська Академія мистецтва: Дослідницькі та науково-методичні праці. – Вип. 3. – К. : УАМ, 1996. – С.37–40.

2. Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища. /Збірник офіційних документів. – К. : Істина, 2002. – 336 с.
3. Курінний П. Три роки праці Реставраційної Майстерні Лаврського Музею культів та побуту над консервацією та реставрацією музейних збірок (1924 - 1927) // Український музей: Зб. ст. / За ред. П. Курінного. – Зб. перший. – К. : Управління науковими установами УСРР, 1927. – С. 161–168.
4. Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань: зб. док./ упоряд.: Л. В.Прибега (кер. проекту) [та ін.]. К. : Ін-т культурології Акад. мистец. України, 2009. 416 с.
5. Тимченко Т. Р. Київська школа реставрації станкового малярства (1920-1930 рр.). // Пам'ятки України. – 2001. – Ч.4. – С. 48-71.
6. Шуліка В.В. Тридцять років кафедри реставрації та експертизи творів мистецтва Харківської державної академії дизайну і мистецтв. *Міжнародна наукова конференція «30 років кафедрі реставрації та експертизи творів мистецтва»*. Збірник наукових матеріалів. 22 листопада 2024 року, ХДАДМ. Харків: ХДАДМ, 2024. С. 6 – 10.
7. Шуліка В. В. Ведута «Собор у Фердені»: з досвіду реставраційної практики в Берліні. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції 18 – 19 вересня 2025 р. Київ: НЗ «Києво-Печерська лавра», ГО «Асоціація реставраторів України», 2025. С. 338 – 345.
8. Шуліка В. Радченко Я. Переяславський іконописний осередок кінця XIX – початку XX ст.: технологічні та художні особливості. *Музей та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності (до 100-річчя Реставраційної майстерні Лаврського музею культів та побуту)*. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції 19 – 20 вересня 2024 р. Київ, Україна. Київ: Національний заповідник «Києво-Печерська лавра», 2024. С. 254–263.
9. Шуліка В.В. Валер Бондар: живопис на склі, творчий метод, техніка, матеріали, реставрація. Український мистецтвознавчий дискурс. №4, 2023 Київ: Національний авіаційний університет; Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 111 – 117. DOI статті <https://doi.org/10.32782/uad.2023.4.15>; Веб-посилання на публікацію: <http://uad-jrnl.nau.in.ua/index.php/uad/article/view/171/140>
10. Nicolaus K. The Restoration of Paintings. Cologne, Könemann, 1998. 422 p.

XIV. ІНФОРМАЦІЙНІ (ЕЛЕКТРОННІ) РЕСУРСИ

1. <http://restorer.kiev.ua/>
2. <http://www.nbuv.gov.ua/> – сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
3. <http://library.nakkim.edu.ua/> – електронний каталог бібліотеки Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
4. <http://elib.nplu.org/> – електронна бібліотека «Культура України»
5. http://kultura.ho.ua/books_ku.htm – Культурологічна бібліотека
6. http://informatic10.at.ua/index/informacijni_sistemi_ta_tekhnologiji